במלוה שעמו. שהבכור נתחייב לאביו: **פלגי.** חלק בכורה יחלקו ביניהן איהו מעכב פלגא ונותן לאחיו פלגא דהוי ליה כממון המוטל בספק וחולקין דאין ידוע מי חייב מוחזק לאביו שהרי הבכור רוצה הוא לשעבד נכסיו לאביו לגמרי ובעין יפה גמר ומקני נכסיו לאביו כדי שיהא אביו מוחזק בהך מלוה ויטול בה ד)אותן פי שנים או דלמא לא שנא משאר מלוה הלכך פלגי. יש לשונות אחרים ולא נתישבו לפי הלשון הכתוב בספרים. והא דאמרי' כל האומר אחריך כאומר מעכשיו דמי לאו מילתא היא אלא כשלחו מתם דאמר רבה [קכה:] מסתבר טעמא דבני מערבא כו' וכל היכא דאמר נכסיי לך ואחריך ליורשיי מת ראשון קנו יורשי הנותן או יורשי יורשין הקודמין ליורשו אבל בעל לא דאין הבעל נוטל בראוי ואם נתן הנכסים לבת מהיום ולאחר מיתה אע"פ שמתה בחיי האדקנה הבעל יורשה דהויא לה מוחזקת בגוף הקרקע בחיי האדקנה: **אמר רב הונא אמר רב אסי.** אע"ג דאוקימנא לדברי הכל דאין הבכור נוטל פי שנים בשאר שהשביחו יתומים לאחר מיתת אביהן מיהו אם מיתה ואמר אל תשביחו אלא אלא נחלוק מיד ואשביח אני שני חלקים שלי ואטול כל שבחן והן נתייאשו מלחלוק והשביחו הנכסים הרי מיתה בהן ויטול פי שנים דהא פסקינן לקמן יש לו לבכור פי שנים קודם חלוקה משעה שחפץ לזכות בבכורתו והרי חפץ ליטול חלקו לאלתר וזוכה בחלק בכורתו מיד כל מקום שהוא הלכך נכסין דידיה אשבח: **אמר רבה מסתברא מילתא דרב אסי.** דיטול הבכור פי שנים בשאר שהשביחו יתומים בשביל מחאתו כשמיתה בענבים מחוברים ובגרום היתומים שלא מדעתו ד"מ מדעתו ובעל כרחו שלא רצו לחלוק לו זימים היו מחוברין כשמיתה בהן ומסקום והשביחום יתומים בבגירה ומסיקה בהאי שבח שקיל בכור פי שנים שנוטל שני חלקים מן הענבים כמות שהן בגורים ולא יתן להם שבח בגירה דענבים היו ואלמי ענבים מיהו וענבים של בכור הוא דאשבוח והרי זה דומה לגחל פרה והוקירה דמשלם אותה כמות שהיא הואיל ולא נשמנית: **אבל דרכוס.** ע"מ לזכות הן בשבח דריכה לא שקיל בכור פי שנים כדתנן [נ"ק נג:] הגחל עצים ועשאן כלים משלם כשעת הגזילה דקנייה בשינוי ה"נ קנינהו יתמי להני ענבים בשינוי כך נראה בעיני. ורבינו חננאל פירש בכור שמיתה ואמר איני מוותר חלק בכורה דיו ול"ל למחות פעם אחרת ואמר רבה ה"מ כשמיתה בענבים ובגרום זימים ומסקום הוא דאין צריך למחות לו פעם אחרת אבל אם דרכוס וחלקו ולא מיתה ויתר ולא נהירא לי חדא דאפי' לא מיתה לא הפסיד חלק בכורה עד שיטול חלק באחת מן השדות כפשוט כדלקמן ואז ויתר חלק בכורה בכל הנכסים ועוד הא אכתי לא איירינן לעיל בשום ויתור דנימא מכיון שמיתה מיתה ולא יוותר עוד: **ורב יוסף אמר אפי' דרכוס.** קס"ד השתא דאפי' דרכוס שקיל בשבח היין פי שנים והיינו דקא מתמה גמרא דרכוס אמאי שקיל פי שנים הא מעיקרא ענבי והשתא חמרא וקנייה בשינוי כדפרישית. ומשני כדאמר רב עוקבא כו' לקמן ה"נ נותן לו דמי היזק ענביו כלומר האי דאמר רב יוסף אפי' דרכוס לא ליטול שבח היין היתר על הענבים אמר דודאי לא שקיל אלא דמי ענבים אלא הכא במאי עסקינן שפחת היין ונשפך או נתקלקל שאין שוה כדמי ענבים ואתא רב יוסף למימר דאפי' דרכוס ופחתו בכור נוטל פי שנים בענבים בגורים כדמיס שהיו שוין הענבים דכיון דמיחה בהן לא הוו להו לדרוך ענבים שלו ומשלמים לו דמי ענביו הכל כשעת הגזילה ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי רבה איירי דאין נוטל בשבח היין ורב יוסף אתא למימר דה"ל לא שקיל בפחיתת היין מדמי ענבים: **דאמר רב יהודה אמר שמואל בכור ופשוט כו' נוטל פי שנים.** וכגון שמיתה: **אמר רב עוקבא כו'.** וה"ק ואפי' דרכוס נוטל פי שנים בענבים בגורים כמו שהן שוין קודם דריכה: **בכור שנטל חלק.** באחת מן השדות כאחד מאחיו חלק פשיעות: **ויתר.** כלומר הרי מחל חלק בכורה כדמפרש לקמיה אי בהאי שדה אי בכל הנכסים. וטעמא כדאמרן לעיל [קמ.] אם אמר איני נוטל ואיני נותן רשאי דכיון דמתנה קרייה רחמנא [דברים כא] ואיהו לא בעי לה לא הויא מתנה ולא יזכה בה עוד: **קסבר אין לו לבכור.** חלק בכורה לא נתן ולא למכור קודם חלוקה כדכתיב [שם] לתת לו עד דאתיא לידיה דמקבל מתנה הלכך האי שדה שבא לידו חלקו ממנה והיה לו לזכות בו חלק בכורה דהא שעת חלוקה הוא וקרינן ביה לתת לו (ג) הלכך מצי מחיל אבל בשאר נכסים לא מצי מחיל דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם דעד שעת חלוקה לא זכי בהו וכ"ש בחלק פשיעות דלא זכי קודם חלוקה שלא הובכר חלקו ומיהו אם מת קודם חלוקה ל"ש בכור ול"ש פשוט בנו יורש עם האחין ונוטל חלק אביו כשיבאו לחלוק דלא גרע היכא דמת האב ואח"כ מת הבן דבן הבן יורשו מהיכא דמת הבן בחיי האב דבן בנו יורשו כדכתיב ובן אין לו [במדבר כז] עיין עליו [לעיל קטו.] אבל קודם חלוקה אין יכולין למכור לא האב ולא הבן: **יש לו לבכור קודם חלוקה.** ואע"ג דחלק פשוט אין לו דהא כתיב לתת [דברים כא] משעת שמת האב הוא רואי ליתן לו הלכך בבכור תליא מילתא דבשעה שירלה יזכה בחלקו וכדאמרן לעיל בכור שמיתה מיתה והלכך יש כח בידו למחול כל שעה שירלה דהיינו דבר שבא לעולם ואגן שהדי דכי היכי דאחיל בהא שדה אחיל בכולהו וכיון דיש כח בידו לזכות יש כח נמי בידו ליתן ולמחול והויא מחילה: **בנכסי דידיה ודפשוט.** יש מפרשין בחלק בכורתו ובחלק פשיטותו ואין זה לשון גמרא. ועל כרחי זקוק אני לפרש שמכר כל הנכסים שני חלקים שלו וחלק פשוט אחיו מקמי דניפלוג בהדיה מכר כל השדה שלא ברשות אחיו ולעורך אחיו לתת לו מעות של חלקו: **למיכל תמרי.** מאותו שדה בשביל חלק אבותיהן: **מחונהו.** הכוס: **אמרו לו.** ללקוחות קרוביהו דיתמי: **דזבנתיהו לנכסייהו.** שלא מדעתם ושלא מדעת אבותיהן דהא ודאי חלק פשוט אחיו לא היה יכול למכור: **לא עשה.** הבכור ולא כלום במכירה זו: מר

א) ומלוה שעמו פלגי אמר רב הונא אמר רב אסי ב) בבכור שמיחה מיחה אמר רבה מסתבר טעמיה דרב אסי ג) בענבים ובצרום זיתים ומסקום אבל דרכום לא ורב יוסף אמר אפילו דרכום דרכום מעיקרא עינבי השתא חמרא כדאמר רב עוקבא בר חמא ליתן לו דמי היזק ענביו ה"נ נותן לו דמי היזק ענביו היכא איתמר דרב עוקבא בר חמא אהא דאמר רב יהודה אמר שמואל בכור ופשוט שהניח להן אביהן ענבים ובצרום זיתים ומסקום בכור נוטל פי שנים אפילו דרכום דרכום מעיקרא עינבי השתא חמרא אמר ד) מר עוקבא בר חמא ליתן לו דמי היזק ענביו: אמר רב אסי ה) בכור שנטל חלק כפשוט ויתר מאי ויתר רב פפא משמיה דרבא אמר ויתר באותה שדה (ו) רב פפי משמיה דרבא אמר ויתר ז) בכל הנכסים כולן רב פפא משמיה דרבא אמר ויתר באותה שדה קא סבר אין לו לבכור קודם חלוקה ומה דאתא לידיה אחיל אידך לא אחיל ורב פפי משמיה דרבא אמר ויתר בכל הנכסים כולן קא סבר יש לו לבכור קודם חלוקה ומדאחיל בהא אחיל בכולהו והא דרב פפי ורב פפא ח) לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר דההוא בכור דאזיל זבין נכסי דידיה ודפשוט אזול יתמי בני פשוט למיכל תמרי ט) [מהנהו לקוחות מחונהו] אמרי להו קרובים לא מיסתייא דזבנתינהו לנכסייהו אלא מימחא נמי מחיתו להו אתו לקמיה דרבא אמר להו לא עשה ולא כלום מר

קרקע בחוב אביהן היא חוזרת וגובה מהן כשבועה כדין בעל חוב או אם פטרה מן השבועה גובה ממלוה שהיא ביד אחרים אפי' לר"ע ולא כאבא שאול בן אימא מרים ט) ואין לומר דהחוא כרבי אמיא אבל לרבנן הוי מלוה ראוי דהא לא משתמיט אתם שום אמורא לאוקומי כרבי משמע ליכא מאן דפליג אלא כ"ע אית להו מלוה מוחזקת לגבי כתובה ובזמן הזה דתקינו גאונים דגביא אשה ובעל חוב ממטלטלי דיתמי כמו ממקרקעי יתומין שגבו בחובת אביהן בין מקרקעי בין מטלטלי מחזרת אשה וגובה מהן כי הימי דבמקרקעי משום דר' נתן חייב כאילו גבאן אביהן מחייב הכי נמי במטלטלי ולרך עיון דרב פפא סבר הכא בין גבו קרקע בין גבו מעות אין לו אם כן סבר שעבודא לאו דאוריתא דשלהי גט פשוט (לקמן ד' קעה:) מדמי להו אהדדי ובפרק קמא דקדושין (ד' יג:) סבר רב פפא שעבודא דאוריתא: **ובמלוה שעמו פלגי.** לא משום דקי"ל ממון המוטל בספק חולקין דהא לא קי"ל כסומכוס כדפרישית לעיל (ד' לה. ד"ה ומ"ש) אלא תקנת חכמים היא הכא י) ובמקום שמפורש בהדיא דחולקין: **אבל דרכוס לא.** לפי' הקונט' דטעמא משום דקנאוס בשינוי קשיא דהיכי פריך מעיקרא ענבים והשתא חמרא הא איכא למ"ד בהגחל קמא (נ"ק ד' לה.) י) שינוי במקומו עומד: לא

נח א מיי' פ"ג מהל' נחלות הלכה ה סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' רעח סעיף ז:

נט ב ג מיי' שם הל' ו ופיין בהשגות ומגיד משנה טוש"ע שם סעיף ט:

ם ד ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:

רבינו גרשום

דאבא: ובמלוה שעמו פליגי. שאם הבכור לוה מאביו ונשאר אותה מלוה בידו יטול ממנה חלק כדפשוט והחלק של הבכורה יטול המחצית בלבד וחצי האחר יחלוקו ביניהן האחים ומאי טעמא יטול מחצית ממנה חלק בכורה משום דלא דמי הא מלוה שעמו למלוה שישנה אצל אחרים דהתם לאו מוחזק הכא מוחזק והואיל ויש לה שם מלוה בדין הוא דלא שקיל מינה חלק בכור. אבל הואיל דמוחזק הוא מהני ליה דשקל פלג דבכורה: ל"א במלוה שעמו פליגי. כלומר אע"ג דפסיק רב פפא הלכתא' הני מילי במלוה שישנה אצל אחרים אבל במלוה שעמו פליגי עליה בני מערבא ו) דשקיל מינה פי שנים: בכור שמיחה. ליתומים ואמר אין רצוני שתשביח נכסים של אבא עד שתתנו לי חלק בכורתי ולא רצו אלא השביחו אע"ג דאמרן לעיל אבל בנו בתים כו' השביחו נוטל פי שנים אף בשבח משום דמחאתו היה מחאה: בענבים ובצרום. הואיל שהיו משובחין בחיי אביהן ולא דרכום אלא בצרום בלבד ומיהה על הבצירה בצירה לא חשיב שבח כל כך אע"פ שטרחו ובצרום שקיל בכורה מענבים מובצרים ואינו מנכה להם כלום הואיל דמיחה וכן נמי בזיתים ומסקום אבל דרכום שבכר נשתנו שעכשיו הוא יין שטרחו בהן הרבה אע"פ שמיחה אינו נוטל פי שנים ביין: רב יוסף אמר אפי' דרכום אם מיחה מיחה ונוטל: ומקשי' הא הוו השתא חמרא שהשביחו יתומים ולא מטא לידא דאבוהון. נותן לו דמי היזק ענבים שאם דרכום הרבה אובדות מהם והרבה מתפזרות מהן אותו היזק ישלמו ליה ולא נוטל פי שנים: והא דרב עוקבא כו' דאמר בכור ופשוט שהניח כו' מוקים לה במיחה: חלק כפשוט. שלא נטל פי שנים: ויתר באותה שדה. ולא יהבינן ליה טפי באותה שדה כו' אם כפשוט אבל בשאר [הנכסים] לא ויתר: ויתר בכל הנכסים. דבשאר נכסים נמי לא שקיל פי שנים. אין לבכור בנכסי אביו כלום קודם חלוקה כלומר לא ליתן ולא למכור. הלכך מה דאתא לידיה אותה שדה בלבד שחלק עם אחיו ולא נטל ממנה אלא כפשוט באותה שדה שכבר באתה לידו ויתר. אבל בכל הנכסים שעדיין לא באו לידו לא מחל חלק בכורה: זבין נכסיה דידיה ודפשוט. אחוה קודם שחלקו אתו לקמיה דרבא לדינא ואמר להו לא עשה ולא כלום אותו מכר:

ו) נשון זה שב' רבינו עולה שפיר לפי גירסתו ז"ל שנגרס פליגי אבל לגי' הרשב"ם ז"ל

עין משפט נר מצוה

גליון הש"ם

תוס' ד"ה ובמלוה כו' ובמקום שפשוט בהדא דחולקים. עי' לעיל דף סב ע"ב תוס' ד"ה אחמר: שם ד"ה אבל כו' שינוי במקומו עומד. עי' ב"ק דף מו ע"ב תוס' ד"ה מי דל"י ס"ל דשינוי קונה ועי"ש דף לד ע"ב בפוסו דשמואל ס"ל דשינוי קונה וא"כ פריך הכא שפיר לר"י ושמואל לשיטתם:

הגהות הב"ח

(ו) גמ' מאי ויתר רב פפא וכו' באותה שדה קא סבר אין לו לבכור קודם חלוקה ומה דאתא לידיה אחיל אידך לא אחיל רב פפי משמיה דרבא וכו' כולן קא סבר יש לו: (ב) רשב"ם ד"ה קסבר וכו' לתת לו מני ממחל כל"ל ותיבת הלכך נמחק:

דגרס פליגי בלא יו"ד אינו מיושב כ"כ. וגרלה דלוה כוון הרשב"ם ז"ל במש"כ דיש כו' ולא נתישבו לפי הלשון הכתוב בספרים ודו"ק. ב) נ"ל והא דרב עוקבא דאמר ליתן לו וכו': דאמר רב יהודה אמר שמואל בכור ופשוט שהניח וכו'.

קכו: יש נוחלין פרק שמיני בבא בתרא

מר סבר לא עשה כלום בפלגא ומר סבר בבולהו שלחו מתם בבור שמכר קודם חלוקה לא עשה כלום אלמא אין לו לבכור קודם חלוקה [א]והלכתא יש לבכור קודם חלוקה מר זוטרא מדרישבא פלג בצנא דפלפלי בהדי אחין בשוה אתא לקמיה דרב אשי אמר ליה הואיל ויתרתה במקצת ויתרתה בכל הנכסים כולן: **מתני'** [ב]האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פי שנים איש פלוני בני לא יירש עם אחיו לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה [ג][ו]המחלק נכסיו (ה) על פיו ריבה לאחד ומיעט לאחד והשוה להן את הבכור דבריו קיימין ואם אמר משום ירושה לא אמר כלום [ד]כתב בין בתחלה בין באמצע בין בסוף משום מתנה דבריו קיימין: **גמ'** לימא מתניתין דלא כר' יהודה דאי ר' יהודה האמר בדבר של ממון תנאו קיים דתניא [ג]האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין ליך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו בטל דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר [ה]בדבר של ממון תנאו קיים אפי' תימא ר' יהודה התם ידעה וקא מחלה הכא לא קא מחיל אמר רב יוסף [ו]אמר איש פלוני בני בכורי הוא נוטל פי שנים איש פלוני בכור הוא אינו נוטל פי שנים דלמא בוכרא דאמא קאמר ההוא דאתא לקמיה דרבה בר בר חנה א"ל מוחזקני בזה שהוא בכור א"ל מנא ידעת דהוה קרי ליה אבוה בוכרא סבלא דלמא בוכרא דאמא הוא דכל בוכרא דאמא נמי בוכרא סבלא קארו ליה [ז]ההוא דאתא לקמיה דרבי חנינא אמר ליה מוחזקני בזה שהוא בכור אמר ליה מנא ידעת אמר ליה דכי הוו אתו לגבי אבוה אמר להו זילו לגבי שכחת ברי דבוכרא הוא ומסי רוקיה ודלמא בוכרא דאמא הוא [ח]גמירי בוכרא דאבא מסי רוקיה בוכרא דאמא לא מסי רוקיה אמר ר' אמי [ט]טומטום שנקרע ונמצא זכר אינו נוטל פי שנים דאמר קרא [י]והיה הבן הבכור לשניאה עד שיהא בן משעת הויה רב נחמן בר יצחק אמר [יא]אף אינו נידון כבן סורר ומורה דאמר קרא [יב]כי יהיה לאיש בן סורר ומורה עד שיהא בן משעת הויה אמימר

לא עשה כלום בפלגא. פירש הקונטרס בחלק פשיטותו וכל שכן בחלק פשוט אחיו ואין נראה דחלק פשיטותו דמכר דקאמר לעיל מה חלק פשוט אע"ג דלא אתי לידיה אלא נראה דלא עשה ולא כלום בפלגא היינו בחלק פשיטות אחין בכורה מכר וכל שכן חלק פשיטותו ומר סבר לא עשה ולא כלום בבולהו לא חלק בכורה ולא חלק פשיטות אחין אך תימה דלמאן דאמר לא עשה ולא כלום בפלגא היינו בחלק פשיטות אחין מאי קא משמע לן רבא וכי על חלק אחין הוצרכו לישאל:

והלכתא יש לבכור קודם חלוקה. אע"ג דקיימא לן כרבנן דפסק רב פפא (ו) דאין בכור נוטל פי שנים במלוה כרבנן דאמרי חלק בכורה עד דאתי לידיה מודו רבנן דיש לו לבכור קודם חלוקה כפ"ה דהוי שפיר ראוי לתת לו שמשעה שמת האב היה ראוי לתת לו ומיהו מכל מקום אין נוטל פי שנים בשבח דלא מלתת לו ממעטינן לה אלא מימלא לו ממעטינן דבעי מצוי ומוחזק למעוטי ראוי מלוה ושבח ומלתת לו גלי לן מדקרייה מתנה דרשינן מימלא לו מצוי ומוחזק ואי לא ימלא לו לא הוה דרשינן מלתת לו פרטו לראוי וכן משמע הכא דספרי דבי רב (ז) דמימלא לו ממעטינן שבח ולעולם אית להו לרבנן דיש לו לבכור קודם חלוקה והא דאמרינן ואם אמר איני נוטל ואיני נותן רשאי לא הוי טעמא משום דיש לו (ח) קודם חלוקה דאפי' אין לו לבכור יכול לומר איני נוטל ואיני נותן דלא משום שרוצה להסתלק מן הבכורה לגמרי שלא יוכל לחזור ולתבעה קאמר אלא הכי קאמר להו איני נוטל וכל זמן שלא נטלתי לא תוכלו לתבעני כלום: **הרי** זו מקודשת ותנאו בטל. מפורש בריש אע"פ (כתובות דף נו. ד"ה הרי): מדדרש

מר סבר. רב פפי: **לא עשה כלום בפלגא.** בחלק פשיטותו וכל שכן בחלק פשוט אחיו אבל בחלק בכורה יפה מכר דיש לו לבכור קודם חלוקה: **בבולהו.** אפי' בחלק בכורה: **והלכתא יש לו לבכור קודם חלוקה.** ואם מכר או מחל או נטל חלק אחד כפשוט ויתר בכל הנכסים כולן משום דמתנה קרייה רחמנא (ד) ומשמע אב נתונה לבכור: **גנא.** סל מלא פלפלין: **מתני' האומר איש פלוני בני בכור.** שהוא בכור לא יטול פי שנים. אי נמי איש [פלוני] בני פשוט לא יירש עם אחיו: **לא אמר כלום.** שהרי מתנה לעקור דבר מן התורה ונעל כרמו של זה יירש עם האחין ואינו יכול לסלקו מירושה זו אלא על ידי שיתן בלשון מתנה כל נכסיו לשאר בניו או שיאמר שאר בניי יירשו כל נכסי ואליבא דרבי יוחנן בן ברוקא (ה): **המחלק נכסיו על פיו.** דלוותא שביב מרע אינה לריכה קנין ולא שטר ולא משיכה אלא בדבור פיו בעלמא וכגון שמלוה מחמת מיתה כדאמר לקמן בפרק מי שמת [קנא.]: **וריבה לאחד.** נתן לו במתנה כפלייס או שהשוה להן הבכור בלשון מתנה: **דבריו קיימין.** שיש כח באדם ליתן ממונו במתנה לכל מי שירלה ואין כאן מתנה על מה שכתוב בתורה שהרי לא נשאר לו אחר מיתתו כלום להורים לבניו בתורת ירושה שיטלו הפשוטים בשוה והבכור פי שנים: **ואם אמר משום ירושה לא אמר כלום.** אם ריבה לאחד ומיעט לאחד בלשון ירושה שאמר פלוני בני יירש אותו שדה בית כור ופלוני בני יירש שדה לתן ועל בנו בכורו אמר פלוני בני יירש שדה פלוני ופלוני בני יירש שדה פלוני הגדול כשל חבירו לא אמר כלום דמתנה על מה שכתוב בתורה שאינו יכול לעשותו יורש אלא כמשפט הכתוב ולא כר' יוחנן בן ברוקא דאמר לקמן במתניתין (דף קנ.) אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין והך משנה דרבנן היא ורבותא הוא דנקט ריבה לאחד ומיעט לאחד משום ירושה לא אמר כלום וכל שכן היכא דעקר כל הנחלות מן האחין והורים לאחד מהן לא עשה ולא כלום: **כאב בין בתחלה כו' דבריו קיימין.** דכיון דאיכא לשון מתנה בהדה מהני ליה דאף לשון

מר סבר לא עשה כלום בפלגא. דכיון דאמר בכורי משמע בכור של ראשית אונו. אבל אמר פלוני בכור לא יטול דדלמא בוכרא דאמא קאמר: בוכרא סבלא. כלומר בכור שרטה שאינו כל כך עיקר בכור כי הוא מן האם: בוכרא סבלא קראר ליה. דלא בכור ממש הוא ואינו נוטל: דכי הוו אתו אינשי דהוי להו שחין או מכה אתא לקמיה להתרפאות ומסי רוקו. כלומר שרוקו יפה לרפואה

(ו) ל"ל דאי ר' יהודה האמר בדבר של ממון תנאי קיים: ל"ל אומר וכו'.

עין משפט נר מצוה

סא א מיי' פ"ג מהל' נחלות הל' ו סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' רעח סעיף ח:

סב ב מיי' פ"ו שם הלכה ג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' רפח סעיף ח:

סג ג ד מיי' שם הלכה ה ו ועיין במגיד משנה טוש"ע שם ס"ז:

סד ה מיי' פי"ב מהל' אישות הלכה ו ועיין במ"מ סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' ה ופי' סט סעיף י:

סה ו ז ח מיי' פ"ג מהל' נחלות הל' טו ח סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' רעז סעיף יג:

סו ט מיי' שם הל' נ טוש"ע שם סעיף ד:

סז י מיי' פ"ז מהל' ממרים הלכה יג סמג לאוין רכ:

רבינו גרשום

מר סבר. רב פפי דאמר יש לבכור קודם חלוקה לא עשה ולא כלום בפלגא בחלק פשוט ומכל שכן חלקו של אחיו שלא מכר משום דבג' חלקים צריך למיפלג ותרי חלקים [דור] דידיה ורב פפי אמר שלא עשה ולא כלום בההיא פלגא שלו דמגיע בפשוטו משום דאכתי לא פליג אבל חלק בכורה דזכי ליה רחמנא מצי למיחבן: ומר סבר. רב פפא דאמר אין לבכורה קודם חלוקה סבירא ליה לא עשה ולא כלום בכולהו נכסים ומשום הכי לא מזדבן אפי' חלק בכורה: מדרישבא. מקום: בצנא דפלפל. סל מלא פלפלין וחלק עמו בשוה והיה בכור: **אים'** האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פי שנים איש פלוני בני לא יירש עם אחיו לא אמר כלום. מפני שעוקר נחלה מן התורה מכל וכל ומתנה על מה שכתוב בתורה לתת לו פי שנים: המחלק נכסיו על פיו. שביב מרע שאינו צריך קנין ולא כתיבה ולא משיכה אלא מה שאמר בפיו זה יתן לפלוני וזה יתן לפלוני קיים: ריבה לבן אחד ומנכסיו ומיעט לאחד והשוה להן את הבכור. שלא נתן לו כי אם כאחד מבניו דבריו קיימין משום דבלשון מתנה הוא נותן ומתנה יכול ליתן לכל מי שירצה. אבל אמר משום ירושה. פלוני יירש שדה פלוני וריבה לאחד ומיעט לאחד והשוה להן את הבכור לא אמר ולא כלום משום דהשתא עוקר ירושה דאורייתא. ואם אמר משום מתנה דבריו קיימין דמתנה מצי למיהב לכל מאן דבעי: כתב מתנה בין בתחלה בין בסוף וכו' כדפיר' לה בגמ': לימא מתני' דקתני דהרי מתנה על מה שכתוב בתורה לא אמר כלום ר' מאיר היא דאי ר' יהודה (ו) היינו דמתנה על מה שכתוב בתורה: ר' יהודה אומר בדבר של ממון תנאו קיים אבל ענוה לא הואיל דלאו ממון הוא. עד כאן לא אמר ר' יהודה גבי אשה דבדבר של ממון תנאי קיים משום דידעה היא איתחא דלא בעי למיתן לה מזון וכסות אפי' הכא מקדשה ליה ומחילה ליה בההיא הנאה דמקדש לה ואית לה ענוה ומחילה בממון וניחא לה בהנהו קדושין אבל הכא גבי מתנה

מי ידע האי יירש דהוה בעי ממעט ליה חלקו דלימחול ליה משום הכי אפי' ר' יהודה מודה דתנאו בטל: בכורי הוא נוטל פי שנים. דכיון דאמר בכורי משמע בכור של ראשית אונו. אבל אמר פלוני בכור לא יטול דדלמא בוכרא דאמא קאמר: בוכרא סבלא. כלומר בכור שרטה שאינו כל כך עיקר בכור כי הוא מן האם: בוכרא סבלא קראר ליה. דלא בכור ממש הוא ואינו נוטל: דכי הוו אתו אינשי דהוי להו שחין או מכה אתא לקמיה להתרפאות ומסי רוקו. כלומר שרוקו יפה לרפואה

מסורת הש"ס

(א) יומא לו., ב) [עי' פיכסב"ס ע"ז דף קכנ.], ג) קדושין יט: כ"מ נא. לד. כתובות נו., ד) [דברים כא], ה) [לקמן קנ.], ו) [רש"ש ממ"ז], ז) [לעיל קכה:], ח) [לעיל קכד:],

תורה אור השלם

1 כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו לו בנים האהובה והשנואה והיה הבן הבכור לשניאה: דברים כא טו

2 כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אתו ולא ישמע אליהם: דברים כא יח

הגהות הב"ח

(ה) בכשנה המחלק נכסיו לבניו על פיו: (ב) תוס' ד"ה והלכתא וכו' משום דיש לו לבכור קודם חלוקה אפי' אין לו לבכור קודם חלוקה יכול לומר איני נוטל:

מוסף רש"י

המחלק נכסיו על פיו. אמרי דברי פיו ולא בכתב ירושה בשתיקה: (בתוס' לא.). ריבה לאחד כו' דבריו קיימין. דלמלוג נתן בחייו ואין כאן ירושה ליעול בשורה ולא הפשוטים ליעול בשוה, אלא מה שריבה ריבה ומה שמיעט מיעט (שם). **ואם** אמר משום ירושה. פלוני יירש שדה פלונית ופלוני שדה פלונית, לא אמר כלום. שהתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו בטל, הואיל ולא חילק לפשוטים בשוה ולכבור פי שנים (שם). כתב בין בתחלה. תנתן שדה פלונית לפלוני וירשה, בין באמצע. ירשה ומתנן לו וירשה, בין בסוף. ירשה ומתנן לו (שם). בדבר של ממון. כגון שאר וכסות (כתובות נו קדושין יט קב"מ נא.) **תנאו קיים.** ניתן למחילה והרי מחלה, אבל עונה שהיא לצער הגוף לא ניתן למחילה (קדושין נב"מ שם).

אמימר אמר אף אינו ממעט חלק בכורה. אומו טומטוס שנקרע ונמצא זכר אם הוא פשוט ואינו בכור וכל נכסי האב תשעה מנים והן שלשה בנים בכור ופשוט וטומטוס חולקים הנכסים תחלה לשלשה חלקים כאילו אין כאן כי אם בכור ופשוט והטומטוס כמאן דליתיה ומגיע לחלק הבכור ששה מנים שהן ג' חלקים לפי שהבכור נוטל פי שנים בפשוט ונמצא חלק בכורה שלשה מנים חוזרים וחולקים הששה מנים המותרים בין שלשתן ונמצא הבכור נוטל חמשה מנים והטומטוס והפשוט נוטלין כל אחד שני מנים אבל אי הוה ממעט לא היה נוטל הבכור אלא ארבעה וחצי מנים פי שנים כנגד כל אחד דנכי דאינו ממעט חלק בכורה אבל חלק פשוט ואינו בכור וכל נכסי האב תשעה מנים והן שלשה בנים בכור ופשוט וטומטוס חולקים הנכסים תחלה לשלשה חלקים כאילו אין כאן כי אם בכור ופשוט והטומטוס כמאן דליתיה ומגיע לחלק הבכור ששה מנים שהן ג' חלקים לפי שהבכור נוטל פי שנים בפשוט ונמצא חלק בכורה שלשה מנים חוזרים וחולקים הששה מנים המותרים בין שלשתן ונמצא הבכור נוטל חמשה מנים והטומטוס והפשוט נוטלין כל אחד שני מנים אבל אי הוה ממעט לא היה נוטל הבכור אלא ארבעה

**אמימר אמר [א]אף אינו ממעט חלק בכורה שנא' [ב]וילדה לו בנים עד שיהא בן בשעת לידה [ג]רב (ד) [ג]שיזבי אמר אף אינו נימול לשמנה דאמר קרא [2]אשה כי תזריע וילדה זכר וביום השמיני ימול עד שיהא זכר משעת לידה רב שרביא אמר אף אין אמו טמאה לידה דאמר קרא אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים עד שיהא זכר משעת לידה מיתיבי [ד]המפלת טומטום ואנדרוגינוס תשב לזכר ולנקיבה תיובתי' דרב שרביא תיובתא לימא תיהוי תיובתא דרב שיזבי תנא ספוקי מספקא ליה ולחומרא אי הכי תשב לזכר ולנקבה ולגדה מיבעי ליה קשיא אמר רבא תניא כוותיה דר' אמי בן ולא טומטום (ה) בכור ולא ספק בשלמא בן ולא טומטום כדר' אמי אלא בכור ולא ספק לאפוקי מאי לאפוקי מדדרש רבא דדרש רבא שתי נשים שילדו ב' זכרים במחבא כותבין הרשאה זה לזה א"ל רב פפא לרבא והא שלח רבין דבר זה שאלתי לכל רבותי ולא אמרו לי דבר ברם כך אמרו משום ר' ינאי הוכרו ולבסוף נתערבו כותבין הרשאה זה לזה לא הוכרו אין כותבין הרשאה זה לזה הדר אוקי רבא אמורא עליה ד"ודרש דברים שאמרתי לכם טעות הן בידי ברם כך אמרו משום ר' ינאי הוכרו ולבסוף נתערבו כותבין הרשאה זה לזה לא הוכרו אין כותבין הרשאה זה לזה שלחו ליה בני אקרא דאגמא לשמואל ילמדנו רבינו היו מוחזקין בזה שהוא בכור ואמר אביו על אחר בכור הוא מהו שלח להו כותבין הרשאה זה מדדרש רבא שתי נשים שילדו במחבא כותבין הרשאה

זה לזה. ואם תאמר הא רב (פפי) משמיה דרבא אמר לחין לו לנכור קודם מלוקה והיאך יבא ליטול בכורה מכח מידע ואור"י לחין זה בא אלא מכח שליחות הלכתא (ו) שלח שוויה: כך

[ה]הכי נמי דרש לענין מילה עד שיהא זכר משעת לידה והוא הדין לגבי טומאת לידה ואילו אי אמר תנא משיב ליה זכר לענין טומאת לידה דקתני תשב לזכר: **תנא.** דתמכתא נדה ספוקי מספקא ליה אי אלא לידה זכר משעת לידה בין לגבי טומאה בין לגבי מילה ואזיל לחומרא ליתן עליו חומרי זכר דשמא לא דרשינן אלא לכלאמרינן במסכת נדה (דף לא.) אשה מזרעת תחלה יולדת זכר ורב שיזבי אמר לחומרא דלא אמר דלא לחייא מילתו שבת דלמא דרשינן ולדה זכר שיהא זכר משעת לידה אבל רב שרביא לקולא דריש דקא פטר לה מטומאת לידה אלא לא הוה דריש לקולא אלא לחומרא ו[ז]ברייתא תיובתיה: **אי הכי.** דמספקא ליה היכא דנקרע ונמצא זכר אם אמו טמאה לידה אי לא אי אמר יהבינן ימי טוהר דזכר כדקתני לזכר ולנקבה דהיינו ימי טוהר דזכר וימי טומאה דנקבה והלא שמא אם יקרע ימצא זכר ושמא איכא למידרש ולדה אם אמו מדין לידה ובין ימי טומאה בין ימי טהרה לא ליה ואמאי יהבינן לה ימי טוהר כלל הכי הוה ליה למיתני תשב לזכר ולנקבה ולגדה וה"פ תשב לנקבה ימי טומאה דנקבה שבועים אפי' בלא ראיית דם דלמא נקבה היא ולגדה לאחר שבועיים מיד אם תראה דם הוא טמאה נדה (ג) מספיקא דלמא זכר הוה ואיתא לן למידרש עד שיהא זכר משעת לידה ולית לה ימי טוהר כלל. במסכת נדה [דף ל.] מקשינן למה הוזכר זכר לגומר בכל מקום דקתני לנקבה ולגדה למה לי למיתני לזכר בהדייהו אם ליתן לה ימי טומאה דזכר הא קתני תשב לנקבה ולגדה ולריך שבועיים ואם ליתן לה ימי טוהר דזכר הא קתני ולגדה דמשמע דלא ניתיב לה ימי טוהר כלל ומשנינן נפקא מינה שאם תראה יום ל"ד לגידתה ותחזור ותראה יום מ"א הוא מקולקלת לגמיינה שמא לא הוה לה ימי טוהר והיתה תחלת נדה בראיית יום ל"ד ובראיית מ"א הוא תחלת זיבה ואם תראה שלשה רצופין לריכה ז' נקיים וקרבן או שמא זכר ילדה וראיית יום ל"ד היו ימי טוהר ועתה בראיית מ"א הוא תחלת נדה הרי היא בספק זבה ונדה (ד) עד שתשב י"ז ימים נקיים כדמפרש במס' ערכין (דף ח.) ואם יבא לה י"ז נקיים (ה) ורואה יום י"ח הרי היא תחלת נדה וזו היא דינה שאם תראה כל ז' ימים הללו או אם לא תראה כי אם ראייה רצופה טובלת בליל שמיני ומשמשת עם בעלה ואחר ז' ימים הללו בתין י"א יום של ימי זיבה שאם תראה בתחלתן או באמצעיתן או בסופן שלשה ימים רצופין הוא זבה גדולה ולריכה ז' נקיים וקרבן ולעולם לא תחזור לקדמותה להיות תחלת נדה עד אחר ז' נקיים ואם לא ראתה בכל י"א יום הללו עד י"ב הרי היא תחלת נדה בכל המשפט אשר פירשתי ולכך נקראו י"א יום שבין נדה לנדה: **קשיא.** [ט]אבל תיובתא ממש אינה בשביל שאסר מן ה[ח]ברייתא דמלי למימר תני לזכר ולנקבה ולגדה: (הגה"ה. לכך הוזכר זכר שאם תראה יום ל"ד לגידתה אמרינן טמאה היא ואע"ג דאכתי משכי ימי טוהר דזכר דמספקינן ליה בלא ולד ותשב לנדה וכי הדר חזיא ליום מ"א שהוא מ' לראייתה ותראה להיות שומרת יום כנגד יום אמרינן ולד היה וזכר היה וראייה דיום ל"ד דם טוהר הוה והשתא הוא דהויא תחלת נדה והשתא מקלקלינן לה דלא טבלה עד מ"ח שהוא שמיני לראייה אחרונה ואי לאו משום ספיקא דזכר הוי עובלה למחר מ"ב ממה נפקין אי לאו ולד הוא הרי היא שומרת יום כנגד יום ואי ולד הוה ונקבה הוה אכתי הוי דם טוהר עד שמונים וספיקא דזכר מקלקלא לה. וכן לענין נקבה כלומר וספיקא דנקבה מקלקלא לה עד פ"ח דלא טבלה עד פ"ח ט)[לי ראתה ביום ע"ד] ואי הוה פשיטא לן דלא ולד הוא הוה טבלה למחר ביום [פ"ב] דראיית פ"א בי"א יום שבין נדה לנדה היא ומשום דמספקינן דלמא ולד הוה וראיית שבעים ואחרעה דם טוהר אמרינן דהשתא הוא דהויא תחלת נדה. כן פירשה רבינו שלמה זצ"ל (נדה דף ל:) ע"כ הגה"ה): **כן.** והיה הכן שיהא בן משעת לידה: **אלא בכור ולא ספק לאפוקי מאי.** לי לאפוקי מי שהיה בכור ולא ספק ולא בכור ולא ספק ולא בכור ולא ספק ולא